

ФАКТОР КУЛЬТУРИ ЯК ОСНОВА ІДЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛІЗМУ

Бондарєв Артем

Сумський державний університет

аспірант, викладач-стажист

Науковий керівник: Лебідь Андрій Євгенійович

професор, доктор філософських наук

Сумського державного університету

В складних соціально-політичних умовах в Україні, механізмом політичної консолідації суспільства стає поширення націоналістичних наративів, що сприяє засвоєнню масами національної ідеї. Всі концепції націоналізмів відводять культурі першочергове місце. Дана тенденція зумовлена тим, що центральна доктрина націоналізму пропонує тільки широку й абстрактну структуру, яку необхідно наповнити усіма видами вторинних понять і особливих уявлень, притаманних кожній національній спільноті [1, с. 31]. Саме тому в процесі національної самоідентифікації на перший план виходять саме культурні фактори. Серед таких факторів можна виділити міфи про походження та «золотий вік», символи та ритуали, які направлені на створення відповідних моделей комунікації всередині спільноти.

Видатний представник національних студій Ентоні Сміт зважав на важливість культури як засади формування національної ідеї для окремих спільнот. У своїй роботі «Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія.» він писав: «Ідеології націоналізму потребують заглиблення в національну культуру — нового прочитання своєї історії, відродження рідної мови за допомогою мовознавства й лексикографії, розвитку своєї літератури, а надто драматургії й поезії, відновлення національних мистецтв та ремесел, а ще своєї музики, особливо народних танців і пісень» [1, с. 15]. Така потреба у розробці культурного компонента зумовлена тим, що націоналістичні рухи часто супроводжуються культурним та літературним відродженням. Саме тому націоналістичні рухи часто ініціюють різні культурні проекти. На початковому етапі націєтворення досить відбувається збір фольклору, публікація історичних праць, організуються виставки та концерти. Все це робиться для того, щоб відродити національну самосвідомість і згуртувати народ.

Первісну культурно-ціннісну опору на ранньому етапі націоналістичного руху формують люди вільних професій (адвокати, лікарі, інженери, журналісти, вчителі тощо). Практично всюди соціальним рушієм «національного відродження» виступали невеликі групи інтелектуалів, які своєю чергою діяли разом з місцевими елітами. Особливе місце тут посідає літературно-художня спільнота, яка апелює до «славетного минулого» та специфічних «культурних атрибутів» - мови, фольклору, історичних міфів. В Україні саме інтелігенція свого часу стала провідною силою, яка скеровувала культурний, а згодом і політичний рух українців, зробивши національну ідею доступною для загалу. Популярність націоналізму серед інтелігенції зумовлена тим, що представники даної групи потребують «...«кар'єри, відкритої перед талантом», прибутку, гідного його здібностей, статусу, відповідного гідності його професії» [2, с. 129]. Український історик Касьянов Г.В. у своїй монографії «Теорії нації та націоналізму» писав: «Головне завдання цієї інтелігенції — моральна й політична революція, зміст якої полягає у «відновленні» історичного минулого, історичної пам'яті, «відкритті» народних традицій, іншими словами, — у

«пробудженні нації», якщо користуватися націоналістичною термінологією. Інтелігенція створює нову ідеологію, спираючись на старі цінності, норми, традиції, характерні для певної «демотичної» групи» [3, с. 100].

У той же час слід об'єктивно оцінювати вплив інтелігенції на націоналістичні рухи. В основному вони займаються поширенням ідеї та втілення її в політичній діяльності. Фундаментального ж значення в становленні націоналізму набуває розповсюдження освіти, перш за все початкової. Школа - головний інструмент, який держава модерну використовувала для перетворення на націю. Націоналізм заявляє про себе в епоху Модерну, коли після розвитку саме масової освіти з'являються культурні спільноти. Без єдиної системи освіти з єдиними підручниками складно дати людям спільний образ на певній території, адже вони спілкуються різними діалектами, чують різні новини.

Важливим кроком у становленні культурної основи образу нації є розвиток або відновлення символів. Національні символи часто мають глибоке історичне коріння. Звернення до минулого може допомогти нації знайти символи, які мають суттєве значення для людей. Герої минулого, важливі історичні події та історичні місця можуть стати символами національної гордості та єднання. Крім того, нація також може створити нові символи, які відображають її цінності та прагнення. Колір, форма й малюнок державного прапора, а також текст і музика державного гімну виражають характерні ознаки нації, а проста форма й ритм мають викликати почуття чіткого усвідомлення унікальної долі в конкретного населення. Стан співіснування націй зумовлений тим, що «...кожна нація пишається власною столицею, національними зборами, монетарною системою, паспортами й кордонами, подібними церемоніями вшанування полеглих за націю, неодмінними військовими парадми й присягами, а ще власною консерваторією, академією мистецтв і академією наук, національними музеями й бібліотеками, національними пам'ятками й воєнними меморіалами, національними видами відпочинку, святами тощо. Нестача таких символів виявляє серйозну національну ваду» [1, с. 16].

Отже, націоналізм потребує нового відкриття й відродження унікальної національної культури. Для націоналістів представники єдиної спільноти усвідомлюють свою культурну єдність і національну історію. Завдяки закладам державної освіти й інституціям розвивається національна індивідуальність, зберігається рідна мова звичаї та мистецтво [1, с. 39]. По суті єдина стандартизована культура нав'язується суспільству, яке до цього існувало як система локальних груп, що спиралися на народні культури, які самовідтворювалися на локальному рівні. Націоналізм базується на автентичній культурній формі та певній системі вірувань. Саме це й робить його цілком відмінним від інших "панівних" політичних ідеологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сміт Ентоні Д. Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія. / Пер. з англійської. Київ: "К.І.С.", 2004. 170 с.
2. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Пер. з англійської П. Таращука. Київ: Основи, 1994. 224 с.
3. Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. Київ: Либідь, 1999. 352 с.